

They 4402 7672
Gungupukupupup 6 572

396
0-24

0 120 - 10

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ
ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

(Ա. Մ. Մանուկյանի ըրած դասա-
խոսության Հարկայի Օգնության Ուսուցիչ անդամուհիներ-
ընդ հաւաքոյթին մէջ)

396

2-24

ՀԱՅ ԿՆՈՋ ԴԵՐԸ

ԳԱՂՈՒԹԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՄԷՁ

(Ամփոփումը քնկ. Ա. Ջամալեանի ցրած բանաստեղծան, Հաւ
Ղեպի մեջ.)

Առանձին հաճաքով ընդունեցի Օգոստոսեան իմացի առաջարկը, քանի մը խօսք ըսելու այն ըմբռնումներու մասին, զորս ես ունիմ իրեն նկատմամբ։ Որպէս չափ մը ազդեցութեան պատմութեան ծանօթ, ես գիտեմ, որ կինը չափ մեծ դեր կը կատարէ ազգերու պատմութեան, քաղաքակրթութեան և յառաջդիմութեան մէջ։ Շատ մը ազգերու հերոսական պատմութիւնները ծագում կ'առնեն կիներէ։ օր, Հին Սպարտան, ուր կինը իր որոշ դերը ունէր։ Այս երկիրը քաջերու, առնական մարդոց երկիր մըն էր, եւ այնքան որ ան առակի կարգ անցած էր։ Եթէ փնտռելու ըլլանք ասոր պատճառը, պիտի գտնենք սպարտացի կնոջ մէջ։ Սպարտացի մը զուակը պէտք էր քաջ ըլլար։ Սպարտացի մայրը կ'ըսէր իր պատերազմի դաջող որդւոյն. «Կամ կուգաս վահանով կամ վահանի վրայ»։ Եւ վա՛յ կուգար այն զինուորի գլխուն, որ իր վախէն ետ կը դառնար պատերազմի ճակատէն։ Իր մայրը կը խողխողէր զայն առանց այլի-այլի։ Ուրեմն բնականօրէն այս ցեղը քաջ եղաւ և այնքան մեծ համբաւի տիրացաւ անցեալին մէջ։

Շատ մը ազգերու մէջ կնոջ դերը արժանաւորապէս գնահատուած է։ Օր, Հռոմի մէջ Դրագոսեան քաջ եղբայրներու արձաններու

փոխարեն անոնց մօր արձանը կանգնեցին: Հարկ չկայ շատ հե-
ռուները երթալու կնոջ դերը պարզելու համար: Մենք ալ ունե-
ցած ենք մեր Շաքեն, Այծեմնիկը, Շուշանիկը և այլն: Բայց ա-
ստիճակ մեր մէջ բացառութիւն եղած են: Վասնզի եթէ հայ կինը
մօնկօրական, թաթարական և այլ արչաւանքներու ատեն հերո-
սաբար չներկայանար, եթէ ան չկարենար իր ընտանեկան օժախը
կանգուն և մաքուր պահել, մենք ցարդ շատոնց փճացած էինք:
Եթէ հին մեղացիները և շատ մը այլ ժողովուրդներ չկրցան ի-
րենց գոյութիւնը պահել ցարդ, պատճառը այն է որ՝ անոնց ըն-
տանիքները զուրկ էին հայկական օժախներու սրբութենէն ու
վեհօթենէն, հայ կիներու առաքինութենէն:

Մենք այսօր հոծ բազմութիւն մը ունինք թէ՛ Հայաստանի
և թէ՛ արտասահմանի մէջ: Հայաստանի կիներով մենք շատ պի-
տի չհետաքրքրուինք, վասնզի հոն իր հողին կառչած է հայ կի-
նը, ինչքան ալ կացութիւնը մեր ուղածին պէս չէ հոն հիմակ:
Այլ է կացութիւնը արտասահմանի մէջ, որ մեր գործունէութեան
գլխաւոր առարկէն պիտի դառնայ:

Երբ խօսքը արտասահմանի գաղութայութեան մասին է,
առաջին բանը որ մեր աչքին կը հանդիպի, այդ գաղութներու
ստեղծումի պարագան է: Մեր գաղութները այլ աղգերու գա-
ղութներու նման չեն հաստատուած, ինչպէս Անգլիա, Ֆրանսա
և այլն: Մեր արտասահմանի հայութիւնը բոնութեամբ աքոր-
ուեցաւ իր պապենական հողերէն, որպէսզի օտար հորիզոն-
ներու տակ փճանայ: Ուրեմն այս գաղութներու հանդէպ առան-
ձին գուրգուրանք մը պէտք է: Այս հայութիւնը եկած է այն
գաւառներէն, զորս թուրքը բոնութեամբ գրաւած է:

Մեր թիւը շատ է գաղութներու մէջ, երբ նկատի ունենանք,
որ երկրի 1,000,000 հայութեան դիմաց 700,000 հայութիւն կայ
արտասահմանի մէջ: Ուրեմն այդ անհաշիւ զաւրութիւն-

րու հայութեան թիւը, անոնց բոնահանութիւնը և այլապէս
ենթակայ լինելը, մենք կը օտարութիւնը առանձին ուշադրութիւն
դարձնել այդ հայութեան վրայ:

Սիրելի տիկիներ և օրիորդներ, մեր դաղութային բոլոր աշ-
խատանքները և ի մասնաւորի հայ կանանց աշխատանքները
մէկ նպատակ ունին, հայութիւնը հայ պահել ամէն գնով, և
թէ ունենալ այլապէս և ուժացած օրունդ մը:

Մենք հարկադրուած ենք լրջօրէն ի մտի ունենալ այս պա-
րագան, որովհետեւ անցեալի դառն փորձառութիւնները մեր աշ-
քին առջևն են: Այս առաջին անգամը չէ, որ հայ ժողովուրդը
զուրս կը վտարուի երկրէն, Մոնկօլական արչաւանքներու ատեն,
օրի համար, հայ ժողովուրդը գաղթեց երկրէն, և այն ժամա-
նակներէն սկսեալ հաստատուեցաւ Լեհաստանի մեր գաղութը:
Այս երկրի մէջ մենք այնքան հայութիւն ունեցանք, որ ան
նոյնիսկ Լեհական քաղաքակրթութեան վրայ աղգեցութիւն ներ-
գործեց: Այսօր անոնց հետքն իսկ չէ մնացած: Թէ որ անոնք
ապրէին ցարդ, մենք մօտաւորապէս 20,000,000 հայեր կ'ունե-
նայինք հոն: Ճամբորդութիւն մը այդ երկրին մէջէն, բաւ է այ-
սօր ձեզի ցոյց տալու, թէ այդ տեղերու բնակիչներուն մեծամաս-
նութիւնը հայ է:

Եթէ այս եղած է մեր դաղութներու վիճակը անցեալի մէջ,
հապա ի՞նչ յոյս ունինք, թէ այսքան հայութիւն կրնանք կան-
գուն պահել գաղութներու մէջ:

Առ այս պէտք է նախ իմանալ թէ՛ մեր նախնայրերը ի՞նչ
միջոցներ ունէին չայլապահելու: Անոնք գրեւորաբար չէին գի-
տեր. երկրի հետ հաղորդակցութեան մէջ չէին. դպրոցներ չու-
նէին, իրենց միակ կապը հայ լուսաւորչական եկեղեցին էր: Մէյ
մը որ այս կապը կտրուեցաւ, անոնք իսպառ կորան:

Հիմակուան պայմանները բոլորովին հակառակն են ասոր:

Դադուժանայութեան երեք քառորդ մասը այսօր հայերէն գրեւ-
կարգաւ գիտէ. ան իր թերթերը, դպրոցները, կազմակերպու-
թիւնները ունի. այսօր հաղորդակցութեան միջոցները չիւրիւն-
են, որուն հետեւանքով շփումը կարելի կը դառնայ դադուժանե-
րու հետ. Մէկ խօսքով մենք այսօր բազմաթիւ առաւելութիւն-
ներ ունինք, որոնցմէ զըզուած էին մեր նախնիքները:

Ուրեմն երբ կացութիւնը այսպէս է, մեր ապագայ սերունդ-
ները մեզի պիտի չներեն, որ մենք այլ ցեղերու հետ ձուլուինք:
Մենք չենք կրնար դատապարտել մեր նախորդները, որոնք հա-
յապահպանման զէնքերէ կատարելապէս զուրկ էին: Ուստի, երբ
մենք քիչ թէ շատ զէնքեր մը ունինք հիմակ մեր ձեռքը, բոլոր-
քովին անկարելի չէ մեզի համար պայքարիլ օտարացման դէմ:

Այլասերման մասին երբ կը մտածենք, առաջին անգամ մեր
միտքը կուգան մանուկները. Ասոնք են որ պիտի կազմեն ապա-
գայի հայութիւնը և ապա ուրեմն անոնց օրակէն կախուած է
առաւելաբար մեր պայքարի յաջողութիւնը:

Դիւրին չէ սակայն մանուկը հայ պահել այժմ դադութներու
մէջ, մասնաւորաբար Ամերիկայի, Ֆրանսայի, Անգլիոյ պէս եր-
կիրներու մէջ. Սակայն պէտք է աշխատիլ և յարատև պայքար
մղել: Անհրաժեշտ է այնպիսի միջոցներ մը ստեղծել՝ որ պզտիկ
մանուկը հայ մնայ, որ ան հպարտ զգայ հայ ըլլալով, ցանկա-
ր իր ազգութեան համար օգտակար ըլլալ եւ նոյնիսկ զոհուիլ:

Այս տեսակէտներով ողբալի է յաճախ մեր դադութը: Կան
շատ մը երեխաներ՝ որոնք օտար անուններով կը յորջորջուին
Ռուսականի մէջ անգամ մը եւ անդիպեցայ քառնեքիւս հայ կա-
նանց, որոնցմէ միայն մէկը Անգլիոյ հայ կապան անունը կը
կրէր. մնացածները բոլորը օտար անուններով կը կոչուէին:
Տղամարդերու անուններուն մէջ ևս խնդիրը միեւնոյն է, մա-
նաւորաբար Ամերիկա և Ֆրանսա:

Շատեր կը կարծեն որ աս չնչին բան մըն է: Եթէ մեր նախ-
նիք չզգային ինչորին կարեւորութիւնը, անոնք իրենք զիրենք
թրքական անուններով Ալի, Օսման, Լայն պիտի յորջորջէին:
Բայց անոնք չըբին այդպէս, նոյնիսկ բռնութեան ժամանակ, երբ
նմանօրինակ անունի փոփոխութեամբ մը շատ շատեր իրենց
կեանքը, պատիւը կամ ինչքը կրնային ազատել: Ուստի հարկա-
ւոր է, եթէ կ'ուզենք որ դադութահայութիւնը կանգուն մնայ,
պէտք է այնպիսի հասարակական երեւոյթ մը ստեղծել, որ մէկը
ամէնայ իր պզտիկին հայկական անուն մը չգնելով:

Ուրիշ նոր երեւոյթ մըն ալ հայ լեզուն արհամարհելու երե-
ւոյթն է: Չկայ ազգ մը, անգլիացի, ֆրանսացի և այլն, որուն
անհատները իրենց սիրականին կամ մէկ ազգակցին հետ այլ
լեզուով խօսին, երբ երկուքն ալ գիտեն իրենց մայրենի լեզուն:
Մերոնք կը կարծեն որ օտար լեզուով խօսիլը բարձրութիւն է:
Բայց պէտք է ըսել որ՝ այսպիսիներ չեն գիտեր մեր ազգային ար-
ժէքները, բարքերը և մանաւանդ լեզուն, հիւանալի՝ լեզուն: Եւ այն
յետադէմներէն չեմ, որոնք կ'արգիլեն ձեզի այլ լեզուներ սորվիլ-
ո՛չ, ընդհակառակը, կը փափաքիմ որ կրցածնուդ չափ շատ լեզու-
ներ սորվելու աշխատիք: Բայց բոլորէն վեր և թանկագինը հա-
յերէնը պէտք է ըլլայ ձեզի համար:

Ուրեմն, այս մարդին մէջ ալ աշխատիլ այնպիսի հանրային
միջոցներ մը յառաջ բերել, որ ձեր շուրջիները ստիպուին հա-
յերէն խօսիլ:

Այլ դադութներու բազմաթիւ, հոս դուք բախտաւոր էք:
Պատկերը նոյնը չէ Ամերիկա, Ֆրանսա, Անգլիա և այլուր: Սա
այնքան շատ վառնալուր պարագայ մըն է՝ որուն առջեւ անյա-
պազօրէն պէտք է առնել:

Շիքակոյ, առն մը ճաշի հրաւիրուած էի: Տանտէրը 65 տա-
րեկան էր, իսկ իր կինը 55: Չնայի ժամանակ սեղանի դիմաց չորս

հինգ երեխաներ նստած մեզի հետ կը ճաչէին. իրարու հետ խօսելով և շաղկերատելով: Երբ ճաչը լմացաւ, հայրը արտասուեց ըսելով. «Ամէն ինչ որ ինծի համար օրբութիւն է, անոնց համար անարժէք է»: Պէտք է մեր մանկիկներու մէջ մեր նախնիքներու հոգին արթնցնել, զգացնել և օրովեցնել անոնց թէ՛ առնոք ո՞ր ցեղին զաւակներն են: Զանոնք վարժեցնել ընտանեկան սովորութիւններուն և բարքերուն, որոնք շատ մեծ դեր կը խաղան օտանձնել գաղութահայութեան պահպանման գործին մէջ:

Պարապ խօսք է ըսել. «մենք հայ պէտք է մնանք» և այլն: Պէտք է մեր հայկական գեղեցիկ անուններով մկրտենք մեր ներածին մանուկները, այն անուններով, որոնք յաճախ եւրոպացիներուն կողմէ իսկ զնահաաանքի առաքկայ դարձած են: Սա գործնական խնդիր մըն է, որը անպայման դրական արդիւնքով կը պօսկուի:

Գաղութներու մէջ հայերը հայ պահելու խնդիրը, հայոց պատմութեան մէջ առաջին անգամն է որ կը յարուցուի: Առանց կուսակցական խտրութեան և առանց յարանուանական տարբերութեանց պէտք է այս մարզին մէջ աշխատինք: Եւ այս բոլորը մասնաւորաբար պիտի կատարեն մեր կիները:

Գաղութներու մէջ շատ մը տեղեր հայ տղամարդը իր ընտանիքէն հեռու կը մնայ շարաթններով և երբեմն ալ աւելի, գործի բերումով: Հայ մանուկը կը մնայ իր մայրիկին հետ միայն. խնդիրը դարձեալ հայ կնոջ վրայ կը ծանրանայ: Հայ կինը ազգային գիտակցութիւն պէտք է ունենայ, մեղք այս յաճախ չենք տեսներ: Գաղութի մէջ հայ տիկինը և օրիորդը կապկութիւնը պէտք է ձգեն, ախտ մը՝ որ հետզհետէ ընդհանրանալու վրայ է մեր մէջ: Այսօրուան հայ կինը, ազգային-պատմական մեծ դեր մը ունի կատարելիք: Ահա մենք այս եզրակացութեան եկած ենք

և ամէն տեղ այս ուղղութեամբ կը խօսինք:

Այսուհանդերձ պէտք է ընդունիլ որ գործի ծանրութիւնը լրջօրէն հասկցող հայ կիներ չեն պակասիր մեր մէջ: Ասոր մէկ փաստը այն է որ, 1921ին Ամերիկայի մէջ, և ապա միւս գաղութներու մէջ ևս, հիմքը դրուեցաւ Հայ կարմիր խաչի: Այս րին անոնք մասնաւորապէս հայ կիներ միջամուխ ընելու համար հանրային գործերու: Այս կազմակերպութիւնը հիմա մասնաճիւղեր ունի բոլոր գաղութներու մէջ: Իր այժմու անդամահիւսիսներու թիւը 7000է աւելի կը հաշուէ ան: Սիւրիա դուք ունիք 21 մասնաճիւղեր, Պէտք է աւելի ևս յառաջ տանիլ այս գործը: շատ մեծ աշխատանքներ կան կատարուելիք, հայութեան ծով կարիքներու մէջ:

Անշուշտ, դուք յաճախ կը հանդիպիք ձեր այրերու արգելքներուն: Օր մը երբ ճաչը ուշացած ըլլայ, ձեր տղամարդերը կը բարկանան իսկոյն: Առնոք սակայն զարգացած և լաւ հայեր չեն: Պէտք է աշխատիլ, որ այս խաւարը վերնայ: Համարձակօրէն պէտք է պահանջել անոնցմէ որ՝ թոյլ տան ձեզի միութենական գործեր ընել և այդ կերպով ձեր օգնութիւնը բերել հայ հանրային կեանքի բարելաւման և զարգացման:

Մենք Եւրոպայի մէջ շատ բարեկամ ազգեր ունինք: Անոնք մեզի կ'ըսեն. «դուք շատ լաւ աղէք, միայն թէ՛ չէք ձուլուիք»: Անոնք իսկ կ'ուզեն որ մենք իրենց մէջ ձուլուինք: Սակայն այդ մենք թոյլ պիտի չտանք, օրքան ատեն որ դեռ ողջ ենք և ցեղային արժէքներն ու նախանձախնդրութիւնը արժէքազրկուած չեն մեզի համար:

Վերջացնելով խօսքս, պիտի ըսեմ թէ՛ մեր այրերը պէտք է քուրջի պահեն իրենց կիները տան անկիւններու մէջ: Անոնք դուրս պէտք է գան տանտիկնային կեանքէ, ինչ որ իրենց միակ կոչումը չէ անտարակոյս: Գործի պէտք է լծուիլ անխոնջ և յարատեւ ոգիով մը:

Այս գաղութը մեզի համար շատ թանկագին է։ Ամենուրեք
հարց կայ, ի՞նչպէս են սիւրբիայները։

Երկրորդ անգամ գալուստ, պէտք է շատ աւելի բարգաւաճ տես-
նեմ այս գաղութը։

Ամբողջ մէկուկէս ժամ խօսեցաւ ան և իր յորդորներով խրա-
խուսեց հայ կիներ։

Սիւրբիայի Օգնութեան խաչի կեդր. վարչութեան ատենա-
պետը Օգնութեան խաչի և ներկաներու կողմէ շնորհակալութիւն
յայտնեց ընկ. Զամալեանի։ Ներկաները մեկնեցան նոր գործե-
րու ուխտը իրենց սրտերուն։

ԹՂԹԱԿԻՑ

10 Յունուար 1935

Հալեպ

(Սրբապետ Թեոփիլ 18 Յունուար 1935ի քիւն)

ԱՆԴԱՄԱԳՐՈՒԵՑԷՔ

ՍՈՒՐԻԱԶԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԽԱԶԻՆ

ԲՈՂՈՐՈՒՆԵՑԷՔ ՀԱՅ ԿՆՈՋԱԿԱՆ ԱՅՍ ԿԱԶՄԱԿԵՐ-
ՊՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ, ՈՐՈՒ ՆՊԱՏԱԿՆ Է ՀԱՄԱԽԾԲԵԼ ԵՒ
ՀԱՍՑԵՆԷԼ, ԻՐԵՆՑ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿՑՈՒ-
ԹԵԱՄԲԸ ՀՊԱՐՏ ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐ ԵՒ ՔՈՅՐԵՐ ՈՐՈՒՔ
ՈՒԺԵՂ ՁԵՌՔԵՐՈՎ ՏԷՐ ԸԼԼԱՆ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ
ՕՋԱՆԻ ՍՐԲՈՒԹԵԱՆՑ, ԱՒԱՆԴՈՒ ԹԵԱՆՑ ԵՒ ՀԱՅ-
ԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՇԹԻՆ:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0232026

56.183